

Duhovna ambivalenca in slovenstvo na Koroškem

Janko
Malle

Severni rob slovenskega etničnega prostora – Slovence za mejo na Koroškem – determinira specifična identiteta (drugačna od osrednjeslovenske), ki se kaže pretežno v negovanju jezika, zdaleč pa še ni mogla pokriti cele stvarnosti prostora, v katerem živimo kot slovenska narodna skupnost. Opredeljeni smo z raznarodovanjem, kar nam je osnova za utrjevanje notranjih vezi, da se istovetimo s tisto sloven-

sko kulturo na Koroškem, ki zaradi ekonomskih, političnih in drugih razlogov ni utegnila slediti družbenemu razvoju. Ta v enodimenzionalni duhovni sferi zasidrana in utesnjevalna kulturna podoba nas ni učila, kako se živi mirno, brez občutka ogroženosti, ampak je te občutke konzervirala in jih spravljala v morečo travmo o vprašanjih preživetja.

Občutek ogroženosti in vprašanja preživetja formuliramo vedno z dimenzijo slovenstva in se pri tem obnašamo kot nekakšen objekt ali refleks na vplive, ki prihajajo od zunaj. In kar zasleduje nas ta travma, posebej še v tem trenutku, ko grozeče jezikovno ločevanje koroške dežele v dva odtujena narodna in kulturna subjekta pospešuje umik v kulturno omahovanje, v kulturni pesimizem. Miselna in čustvena razsežnost slovenske kulture na Koroškem temu ustrezno ne vodi do razširitve zavesti in do potrebnega kulturnega pluralizma med slovensko narodno skupnostjo na Koroškem. Gre namreč za to, da bi se slovenski človek na Koroškem prepoznal in se znal artikulirati v vseh svojih ambivalentnih razsežnostih.

Če skušam razmišljati politično, toda spet glede na narodnostno utesnjenost, vidim v ospredju slovenskega kulturnega pojmovanja na Koroškem predvsem politizacijo narodnega vprašanja v širšem družbenem kontekstu, in sicer v takem, ki za neke sile v Avstriji in verjetno tudi za nekatere v Sloveniji pomeni kamen spotike. Integrirani smo v avstrijski družbeni sistem, obenem smo pa iz te družbe izobčeni, kar zadeva našo narodno pripadnost. Po jezikovnem (bili naj bi tudi po narodnokulturnem, zgodovinskem) kriteriju smo integrirani v slovenski kulturni prostor, obenem pa smo mentalno bolj odtujeni slovenskemu središču kot pa pretežno nacionalno osnovani avstrijski nacionalni in družbeni zavesti.

Ta razpoka se je pokazala v odtujevalnem smislu znotraj slovenskega kulturnega prostora tudi v nekritičnem sprejemanju ali odklanjanju političnih ali ideoloških modelov iz slovenskega središča: za ene so administrativne meje postale tudi ideološke, drugi pa so vzajemnost in sodelovanje s SRS postavili na ideološko ravan. To pa je omogočalo uveljavljanje pokroviteljskega odnosa središča nasproti zamejcem in je zaviralo individualizacijo ter avtonomnost manjšine.

Razsežnost slovenskega jezika v družbi je kljub nekaterim obetavnim narodnostnim vzponom zadnjega časa kontinuirano nazadovala in se omejevala na zasebno sfero življenja. Nismo še zadosti razumeli, da bi se morali z jezikom in z našo kulturo vred integrirati v tista področja avstrijskega družbenega področja, kjer bi z bojem proti avstrijski nacionalni nevrozi začeli odpravljati naše lastno slovensko nevrotično razpoloženje.

Ne glede na jezikovno in narodno pripadnost se gibljemo v shizofrenem prostoru, kjer si drug drugemu podajamo roke z neresničnim in dvoličnim poglajevanjem spornih področij in si s tem utrjujemo razne shematizme ter dogmatizme o podobi našega življenja v preteklosti in sedanjosti. Težko bomo našli različice v mentalnem obnašanju med koroškim Slovencem in nemškogovorečim Avstrijcem. Sedanje politično prizorišče v naši družbi nam to zgovorno ilustrira: z močno dozo politične emocije pravijo v Avstriji, da smo bili pred petdesetimi leti prva žrtev nacionalsocializma in obenem njegov najožji zaveznik, nekako sledeč logiki: Avstrija je vojno izgubila in jo dobila. Na eni strani smo torej kot prva Hitlerjeva žrtev dobili državno pogodbo, na drugi pa smo se kot »ostmarka« na strani Hitlerja borili proti obstoju svoje lastne države. Pa tudi koroški Slovenci smo se naučili živeti s podobnimi polresničnimi lažmi: prisvajamo si NOB, ker hočemo prepričati avstrijsko javnost, da smo bili edini oboroženi uporniki proti nacizmu na avstrijskem ozemlju, obenem pa zanikamo slovensko partizansko vojsko, ker nečemo biti s komunizmom politično in ideološko obremenjeni, ker hočemo ohraniti brezmadežen miselni svet trivialno razumljivega krščanstva (zato tudi škof Grmič nima dostopa do nekaterih slovenskih farnih dvoran na Koroškem). Poveljujemo vlogo slovenskega jezika v družinskem življenju, ker ga v družbi ne znamo uveljaviti, saj v njej občujemo samo v nemškem jeziku. Smo proti ločevanju in obenem za ločevanje po narodnostnih kriterijih v dvojezičnih šolah. Proti, ker se bojimo nadaljnjih udarcev asimilacije, za, ker bomo narodnostno ločeni laže pogrevali svoje domačinsko slovenstvo s travmo človeške požrtvovalnosti zapostavljenih, torej z bolj ali manj jasno konkretizacijo smrti.

V današnji družbeni stvarnosti Avstrije to pomeni, da se z dvojno moralo oklepamo vprašanj transparence in transformacije naših narodnostnih teženj: na eni strani se sklicujemo na demokratičen potencial večinskega naroda, na drugi pa smo celo pripravljeni vnovčiti narodno zavest v poceni drobiž, ker bi se v imenu naroda radi sprehajali po diplomatskih dunajskih parketih. Rotimo demokratično misleče Avstrijce, naj bodo dejavno solidarni z nami, obenem pa se jim izneverjamo, ker se spuščamo v diplomatske igrice za zaprtimi vrati avstrijske oblasti in si že oblizujemo prste, ko nam ponujajo nekaj šilingov za folklorizacijo slovenske narodne zavesti v zameno za naš pristanek k narodnostnemu ločevanju na Koroškem. Naj se torej s takimi nevrotičnimi premisami odločamo za sodelovanje v inštitucijah avstrijske oblasti, ki so po logiki avstrijske manjšinske politike naravnane v sfero asimilacijske in monokulturne podobe koroške dežele?

Nevroze, ki deformirajo sposobnosti za spoznavanje in presojanje dogodkov, so se polastile narodnega telesa, zato pa je vedno več moraliziranja in moralnega nadkriljevanja nad lastno narodno usodo. Sposobnosti, da bi brez oportunističnih obotavljanj znali odgovarjati na nekatera osnovna vprašanja naše narodnostne biti, se zmanjšujejo: Bomo zaprli slovensko glasbeno šolo, dvojezične otroške vrtce in druge s samopomočjo zgrajene slovenske ustanove, ker se ne znamo avtonomno oblikovati ne samo

v odnosu do avstrijskih oblasti, ampak tudi do matice in navsezadnje v odnosu do samega sebe oz. sveta, ki nas obdaja?

Soglašam z Majo Haderlapovo, ki opozarja v tej zvezi na dezintegracijo z ideološko-političnimi posegi v jedro že tako bornega narodnega telesa. Takole pravi:

»Ob takem ozadju si torej upam govoriti o opustošenosti in siromašnosti koroške slovenske identitete in čustvene in miselne upornosti slovenskega človeka. To je verjetno tudi vzrok, da koroški Slovenci kljub bridkim izkušnjam v preteklosti v svoji skupnosti ne znajo uveljaviti resnične demokracije in tolerance. Njihovo pojmovanje svobode se kaže v svobodi do polarizacije političnih taborov, in to je vse. Kar je drugače mislečega in nenavadnega, se odstrani in osumi. Kulturne diskusije velikokrat potekajo na ravni mučnega opredeljevanja, meje med privatno sfero in politiko ter kulturo so zabrisane, politični in kulturni spori so obenem osebni, to pa je smrt vsakega družbenega napredka, saj se take diskusije pogostokrat sprevržejo v samouničevalni ritual.«

Kako iz zagate? Kakšne so možnosti?

V zavest se mi je zasidrala avtobiografska replika, ki mi je ostala živo v spominu: pravzaprav sem se le s težavo in tudi emocionalno šele v dunajskih letih začel polagoma reševati zank etnocentrizma. Odrpli so se mi novi duhovni tokovi, v komunikaciji z njimi sem spoznal osnovne pojme, na katere se opira človeško dostojanstvo z miselno samostojnostjo, v dialogu, ki daje možnost, da svoje misli preverjam z mislimi drugih in se osvobajam mitov in dogem, ki bremenijo naš obstoj ter dopuščajo pluralizem oz. izmenjavo mnenj samo v obliki ustaljenih in nedotakljivih miselnih modelov. Najpozneje v tem trenutku sem opazil, da koroški Slovenci kljub diskriminaciji nismo brezmadežni, da pa smo s stereotipno mislijo manjvrednosti nevrotično nastrojeni, pretirano nezaupljivi tudi sami do sebe in da nismo več sposobni spoznavati lastne notranje konfliktnosti, ki jo povzročajo objektivne okoliščine asimilacijskih tokov v naši družbi. Le takó morem razumeti tiste »idejne ozkosrčnosti in moralizatorske neizprososti«, ki jih srečavamo med nami, koroškimi Slovenci. Danes se skušam opredeljevati ne samo do dimenzije slovenstva, ampak do problemov prostora in vsega, kar ga obdaja. Navdaja me optimizem prav v tem, ker mlajše generacije ne glede na narodno pripadnost spoznavajo, da narodna pripadnost na dvojezičnem ozemlju ni nekaj samo po sebi umevnega: priznati moramo tudi pravico, da tisti, ki hodi v slovenske šole in obiskuje slovenske prireditve, lahko podvomi o svoji narodnosti. Mlajšim generacijam pri nas gre predvsem za avtentičnost, za uveljavljanje samega sebe, za lastno realizacijo, ne pa za zanikanje svojega prepričanja. To so vzvodi, ki lahko peljejo v narodne korenine, kulturo, vzgojo, čustvovanje (Koroški Slovenci smo v zadnjem času pokazali prav v diskusiji v zvezi z narodnostnim ločevanjem precej substance, ker smo deloma uspeli zastavljati vprašanje narodne enakopravnosti kot preizkusni kamen za demokratičnost avstrijskega prebivalstva. To nam pa lahko stopi v glavo, če bi sami opustili vseavstrijsko demokratično razsežnost narodnega vprašanja koroških Slovencev).

Spet za ilustracijo:

Če govorimo o zgodovinskem spominu kot moralni in nacionalni zavezi, le s težavo vključujemo v svojo identiteto vrednote, ki smo jih pridobili z NOB. Prevzemali smo take in drugačne miselne modele, nismo

se pa sami prikopali do bolj realističnih ocen, s katerimi bi spoznavali to slovensko epopejo v bolj realistični luči, v luči, ki je omadeževana tudi s senčno stranjo naše preteklosti. Ta misel v današnjem avstrijskem družbenem kontekstu pomeni, da je redefiniranje naše preteklosti preizkusni kamen naše zavesti, to pa legitimira vprašanje, kako smo si prav zaradi zatiralske narave avstrijske narodnostne politike ohranili uporno moč in samostojno zgodovinsko perspektivo? In prav v trenutku, ko se ob primeru Waldheim razgalja dvočlana avstrijska zgodovinska in družbena zavest, bi morali postajati sposobni, da našo slovensko zgodovinsko preizkušnjo spoznavamo kot pravo kontradikcijo popačeni avstrijski zavesti. V tej luči dobiva danes še posebej proučevanje naše slovenske zgodovine v Avstriji nov smisel in nove razsežnosti.

Vzvodi, ki nas pripeljejo v narodne korenine, so torej lahko nacionalni in anacionalni. Zato je potrebno, da ujamemo utrip neobremenjenega razmišljanja, kako snovati program, ki naj nam vrne zdravo okolje, nas seznani z moderno tehnologijo, omogoči strokovnejši pristop h kulturnemu delu, ohrani in dostojno predstavi kulturno dediščino, še posebej pa vlije ljudem zaupanje, da je kultura ena izmed temeljev vseh narodov, za slovenskega morda to še posebej velja. Mislim na kulturo v ožjem smislu, ki jo je treba napolniti z gospodarsko podlago njenega življenja, da bo dobila moralno, duhovno in materialno oporo v delovnih ljudeh našega prostora. Na te probleme bo morala v večji meri postati pozorna matična dežela, če hočemo, da bo šla manjšina v korak z njenim razvojem in z razvojem narodov, ki jo obdajajo.